

Leren denken...

Kunst(je) of nieuwe cultuur?

vo

Peter van Kessel

'Leerlingen leren denken is misschien wel het belangrijkste wat je kunt doen voor de leerling.'
Edward de Bono, 1997

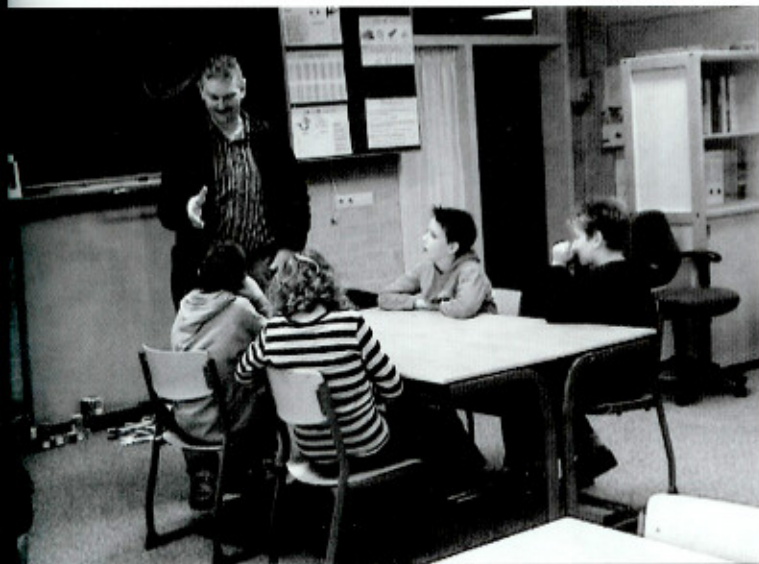
In een voortdurend en vooral snel veranderende wereld neemt CKV als vak een wel heel bijzondere plaats in. Is het immers niet zo dat in tijden van voor- en tegenspoed alle kunstvormen het meer dan goed doen? Is leren denken niet ook een kunst? Of moeten de leerlingen meer competent worden in denken? Is leren eigenlijk wel aan te leren? Mogelijk kan men binnen het huidige onderwijsaanbod met de antwoorden op deze vragen zijn voordeel doen.

Om ze te beantwoorden en daarmee het onderwijs een kwaliteitsimpuls te geven en bovendien recht te doen aan wettelijke verplichtingen zoals die vastliggen in de pre-ambule van het VMBO heeft Peter van Kessel - werkzaam als docent VMBO - binnen het VMBO onderzoek gedaan naar een methode die het kritisch denken en het creatieve en oplosende vermogen van de leerling mogelijk zou ondersteunen. Daarmee zijn de leerlingen vervolgens beter in staat om met de complexiteit van het helaas archaisch onderwijsmodel in Nederland om te gaan. Een onderwijsmodel dat door zijn 'westerse denkcultuur' het denken regelmatig in de weg staat. Dat betekent dat om *out-of-the-box thinking* te leren, zoals de Amerikanen zeggen, je zo nu en dan aangeleerde kennis moet 'vergeten'. Edward de Bono introduceerde hiervoor het woord *lateraal denken*. 'Logica brengt je van A naar B, fantasie brengt je overal,' zegt Einstein. En dat is wat CoRT, de denkmethode van de Bono nu precies doet: vergroten van perceptie en prikkelen van de fantasie om zo te komen tot realistische en creatieve oplossingen. Bij creatief denken gaat het om doorbreken van bestaande denkpatronen teneinde betere oplossingen te vinden, iets nieuws vinden, iets nieuws maken of doen.

In de eerder genoemde pre-ambule worden een aantal vakoverstijgende te behalen doelstellingen genoemd waarvan leren communiceren, leren reflecteren op de toekomst, leren reflecteren op leer- en werkprocessen en leren uitvoeren een aantal belangrijke onderdelen zijn. Dus naast vakinhoudelijke doelstellingen dienen de leerlingen ook vaardigheden aangereikt te krijgen. Maar hoe reflecteer je op je gedrag, hoe kijk je op een goede manier naar je toekomst? Uit onderzoek blijkt dat 90% van de fouten die gemaakt worden, te maken hebben met een verkeerde perceptie. (Perkins, 1997) Het gebrekkig waarnemen als bron van vele fouten en verkeerde beslissingen deden mij op zoek gaan naar een methode die gebruikt wordt om dat aan te pakken. In mijn zoektocht stuitte ik op een overzicht van de meest gebruikte denkmethodieken. (Moseley, 2005) Het gedachtegoed van Edward de Bono sprak mij al eerder erg aan. Via het Koning Willem

I College in Den Bosch maakte ik in 2003 al kennis met de Bono zelf en deed samen met hem een masterclass. Zijn *Six Hats Thinking* dat wereldwijd wordt gebruikt, maar ook het programma CoRT dat speciaal is geschreven voor het onderwijs, gaven mij een hoop inspiratie om denkvaardigheden aan te pakken. (Bono, 1986)

In 2003 haalde ik mijn Advanced Practical Trainer licentie in Dublin. Zo kon ik compleet met licentie deze methodieken uitproberen. Engeland, Amerika, maar vooral Nederland werd het werkkterrein waarbinnen op scholen deze denkvaardigheden met veel succes werden geïntroduceerd. De eenvoud, maar tegelijkertijd de kracht van de tien pictogrammen die leerlingen krijgen aangeleerd, maken deze methodiek gemakkelijk inzetbaar in alle vakken en vormen van onderwijs. Vol overgave en plezier werken de leerlingen met het CoRT programma dat - zoals gezegd - uit een tiental pictogrammen bestaat. Met behulp van deze pictogrammen worden aanvankelijk onrealistische situaties bekeken, waarna wordt overgeschakeld naar realistische vraagstukken. Zo vraagt PMI, wat staat voor Plus, Minus en Intrest de leerling om gedurende drie keer drie minuten, in groepen van drie of vier leerlingen de voordelen (Plus), de nadelen (Minus) en de dingen die men zich afvraagt (Intrest) te inventariseren. Met feedback en coöperatieve werkvormen voorzien de leerlingen elkaar van feedback. Zo werd onlangs een les gestart met de vraag wat het zou betekenen als honden zouden kunnen praten en eindigde met de vraag of het beter was om de sector Techniek te verkiezen boven de sector Zorg en Welzijn. Met deze vraagstukken worstelen leerlingen bijvoorbeeld aan het einde van het tweede leerjaar van het VMBO, wanneer ze hun sector moeten kiezen. In welhaast alle vakken kun je deze methode goed toepassen. Het hele programma behelst 64 lessen, In 2006 besloot ik om een studie aan Roehampton University te Londen te starten om CoRT aan een wetenschappelijk onderzoek te onderwerpen (zie www.rthulp.nl > Nieuws). Na drie jaar verzamelen van anecdotaal bewijs wilde ik valide en betrouwbaar onderzoek doen naar CoRT. Dit alles in relatie tot het convenant Leerkracht waarin de docent uitgedaagd wordt een meer onderzoekende houding aan te

Demonstratieles CoRT in een speciale leergroep

nemen. De centrale onderzoeksvraag in het onderzoek is de transfer: wordt CoRT nadat het is aangeleerd, daadwerkelijk toegepast? Is het aanleren van deze vaardigheid zinvol leren? Een significante subvraag is of CoRT het gedrag van de leerling beïnvloed. De uitkomsten en conclusies na analyse van de verzamelde data waren duidelijk. Leerlingen gebruiken de aangeleerde denkvaardigheden niet alleen tijdens de les waarin ermee gewerkt wordt, maar ook in andere situaties. Verschillende momenten zoals in pauzes, na school en in de thuissituatie werden tijdens de interviews met docenten, ouders en leerlingen genoemd als gebruiksmomenten. Dat betekent dat het aangeleerde niet blijft op het niveau van een kunstje, maar daadwerkelijk een competentie wordt. Het aangeleerde wordt getransfereerd naar daadwerkelijk zinvol gebruik. Daarnaast heeft de denkmethode een positief effect op het gedrag van de leerling.

De methodiek van CoRT is zoals gezegd vakoverstijgend. Makkelijk toe te passen binnen de vakken, maar zeker ook daarbuiten. Dat was voor de jury van de *Johan van der Sanden Stichting* niet ontgaan en daarom aanleiding om dit onderzoek te waarderen met de prestigieuze Johan van der Sanden Prijs. Zij meende dat dit onderzoek wat betreft uitgevoerde onderzoeken in 2008-2009 de meest waardevolle bijdrage voor het beroepsonderwijs was voor 2009.

Als je leerlingen, studenten sterker wil maken, ze beter wil toerusten op de dagelijkse praktijk, leer ze dan denken. Is denken immers niet het gereedschap dat we de hele dag door gebruiken om lastige situaties op te lossen? Dat vraagt wat mij betreft een grote dosis creativiteit, die niet exclusief is voor een vak als CKV. Nee, juist omdat je de leerling een groter oplossend vermogen aanleert, zal ook creativiteit toenemen. Creativiteit op een breder terrein dan alleen maar CKV. De essentie van creativiteit is het nieuwe ervan en daar ligt met CoRT ook wel een uitdaging. Het oplossen van vraagstukken, dilemma's zal ze beter afdaan. Het impulsieve waardeoordeel zal plaatsmaken voor verfijnde, weldoordachte

Graduation (bul) - Rechts: Peter van Kessel

en gedragen beslissingen, zo leert het onderzoek. Een groter zelfvertrouwen zal de prestaties doen toenemen. Verder staan op www.leraar24.nl twee filmpjes. Een daarvan gaat over het doen van mijn onderzoek, de ander over het CoRT programma. Leerlingen in het algemeen en kunstenaars in het bijzonder zoeken naar en werken vanuit inspiratie. De filmpjes en dit artikel zijn slechts een bron van inspiratie en een mogelijke aanzet voor u als lezer om eens proefondervindelijk aan de slag te gaan met leren denken. Op de website waar het onderzoek te vinden is, staat ook voldoende informatie om eens aan de slag te gaan. De woorden van de Griekse wijsgeer Aristoteles spreken immers voor zich: *Wat men moet leren doen, leert men door het te doen.*

Peter van Kessel is inmiddels afgestudeerd (MA in Special & Inclusive Education) en momenteel parttime werkzaam binnen Masteropleidingen Fontys/OSO.

Bronnen

- Moseley et al (2005) Frameworks for Thinking, Cambridge, Cambridge University Press
- Perkins (1997) Teaching intelligence, American Psychologist
- Bono, De E. (1997) Six Hats Thinking, Amsterdam, Contact
- Bono, De E. (1986) CoRT Thinking Program, London, MICA management resources